

Recensies

Charlotte Laarman, *Oude onbekenden. Het politieke en publieke debat over postkoloniale migranten, 1945-2005*. (Hilversum: Verloren, 2013) 295 p. ISBN 978-90-8704-371-1.

In *Oude onbekenden* onderzoekt Charlotte Laarman het politieke en publieke discours over postkoloniale migranten uit (voormalige) Nederlandse koloniën op basis van krantenartikelen, secundaire literatuur en parlementaire debatten. De auteur analyseert in toegankelijke stijl achtereenvolgens het discours over en de juridische positie van Molukkers en Indische Nederlanders in de kolonie Nederlands-Indië, het post-onafhankelijke Nederlandse politieke en publieke debat over migratie, toelating en burgerschap van Indische Nederlanders en Molukkers, koloniale verhoudingen en burgerschap in de kolonie Suriname en vertogen in Nederland over Surinamers, het post-onafhankelijke Nederlandse politieke en publieke debat over 'Migratie uit Suriname' en tenslotte het Nederlandse politieke en publieke debat over 'Migratie uit de Antillen'.

Laarman is zich ervan bewust dat zowel het onderwerp als de tijdsperiode waarin dit onderwerp is geanalyseerd geen onbetreden paden zijn en situeert haar eigen studie zorgvuldig in het werk van andere auteurs. De auteur heeft in *Oude Onbekenden* haar niche gevonden in de analyse van de wisselwerking tussen het publieke en politieke debat. Laarman: 'de politiek kan niet los worden gezien van wat er in de maatschappij wordt besproken en omgekeerd. Discursief burgerschap wordt in deze studie onderzocht door met name krantenberichten te analyseren' (p. 19). De systematische analyse van kranten maakt de lezer nieuwsgierig naar de betekenislagen die de auteur heeft toegevoegd aan het kennis over 'postkoloniale burgers' en de Nederlandse natie. Hoe verhouden de inzichten opgedaan in *Oude onbekenden* zich met de bestaande kennis over het onderwerp?

De hoofdstukken over de koloniale periode bevestigen de centrale rol die vertogen over identiteit hebben gespeeld in de legitimering van het Nederlandse kolonialisme. Infantilisering, inferiorisering, toegeschreven immoraliteit, (hyper) seksualisering, exotisering, criminalisering en de problematisering van 'gemengde' relaties waren belangrijke stijlfiguren in deze vertogen (pp. 36-52, 145-157). De sprekende voorbeelden die Laarman in dit verband opvoert tonen de gelijktijdige werkzaamheid van constructies van ras, gender en klasse in het bepalen van de hiërarchische positie en handelingsvrijheid van mensen in de koloniale samenleving. Tijdens het lezen van deze interessante passages bemerkte ik enige spanning

tussen beschrijving/analyse en conclusie. Zo observeert de auteur in de conclusie van hoofdstuk 2 dat 'de grenzen binnen de koloniale samenleving vooral (cursief van G.J.) door klasse, gender en culturele oriëntatie worden bepaald' (p. 52), terwijl de sprekende voorbeelden die daaraan voorafgaan naar mijn idee bij uitstek het geracialiseerde karakter van de koloniale samenleving (in samenhang met klasse, gender, juridische positie) aantonen. Ook sociale mobiliteit van 'gekleurden' sluit de werkzaamheid van constructies van 'ras' niet uit: het gegeven dat een (zeer klein deel) van de mensen die geïdentificeerd waren als 'inlander' onder bepaalde voorwaarden konden worden 'gelijkgesteld' met de juridische categorie van de 'Europeanen' is niet als een ontkrachting maar als bevestiging van het raciaal-hiërarchische schema dat in deze juridische tweedeling besloten lag te beschouwen.

De hoofdstukken die migratie naar Nederland behandelen tonen hoe koloniale constructies over identiteit na de onafhankelijkheid verknoopt raken met politieke en publieke vertogen over toelating, integratie en burgerschap. *Oude onbekenden* sluit wat dit betreft aan bij eerdere studies die wijzen op de moeizame en onvolledige symbolische, juridische en beleidsmatige insluiting van personen uit de kolonies in Nederland en de Nederlandse natie. Laarman laat zien hoe de waardering van de ontvangst door Nederland afhangt van het referentiepunt dat de onderzoeker kiest. De auteur reageert in dit verband op de these van Gert Oostindie dat burgers uit de Nederlandse kolonies, vanwege de historische banden met Nederland, een *postkoloniale bonus* ontvingen als men ze vergelijkt met andere migranten. Laarman wijst op tal van situaties die (zeker als men de genormaliseerde meerderheidsburgers als uitgangspunt neemt) als *postkoloniale malus* kunnen worden geduid.

Waar eerdere studies de rol van politici, wetenschappers, ambtenaren en persiegroepen in de in- en uitsluiting van 'postkoloniale burgers' in de Nederlandse natie analyseren, demonstreert *Oude onbekenden* overtuigend dat dit politieke proces niet los gezien kan worden van het publieke debat zoals dat gevoerd wordt in kranten. De auteur laat doorheen de studie zien hoe representaties in kranten het politieke proces op uiteenlopende wijze hebben beïnvloed. Meer dan in andere studies over 'postkoloniale burgers' verschijnt in *Oude onbekenden* de journalistieke sfeer als een politieke sfeer. Journalisten verschijnen in deze studie niet slechts als neutrale toeschouwers die 'volgen' hoe de opname van burgers uit de kolonies plaatsvindt, maar als actoren die door middel van hun artikelen de uitkomst van dit proces actief mede bepalen.

Net als andere auteurs demonstreert Laarman hoe woorden werkelijkheden creëren, in dit geval de discursieve werkelijkheid van echte Nederlanders en semi-Nederlanders. Omdat dominante vertogen op dit punt keer op keer te kort

schieten blijft de vraag welke nieuwe woorden een *insluitende* definitie van Nederlandschap mogelijk maken. Die conceptuele zoektocht is nog immer actueel.

Guno Jones

Vrije Universiteit Amsterdam & SIT Study Abroad Amsterdam

Wouter Ronsijn, *Commerce and the countryside. The rural population's involvement in the commodity market in Flanders, 1750-1910*. (Gent: Academia Press, 2014) 359 p. ISBN 978-90-382-2103-8.

Wouter Ronsijn heeft een grondig, niet zeer leesbaar maar belangrijk boek geschreven over 'de markt'. Om preciezer te zijn: over markten in landbouwproducten in twee gebieden in Vlaanderen in de periode tussen 1750 en 1910: het Land van Waes met als belangrijkste plaats Sint Niklaas, dat tussen Antwerpen en Zeeuws-Vlaanderen ligt en het Land van Aalst, dat wat zuidelijker langs de Schelde en tegen het Waalse gebied aan ligt en waar Oudenaarde de belangrijkste plaats is. Het boek beschrijft de instituties van de markt en hoe deze zich ontwikkelden, waarbij blijkt dat de geografie van belang is. Als zodanig is het boek van belang voor economen die zich soms wat al te graag met abstracte markten bezig houden en de instituties soms verwaarlozen. Maar ook voor historici, die 'de markt' als onderzoeksobject wel eens wat veronachtzamen dan wel te anekdotisch behandelen.

Om dit te verduidelijken: Ronsijn stelt onder meer de vraag: 'hoe werden mensen betaald?'. Een vraag die minder – veel minder – triviaal is dan het wellicht lijkt. Eén van de meest opmerkelijke aspecten van de pre-twintigste-eeuwse markten is namelijk dat het vaak kredietmarkten waren, waar contant geld een bescheiden rol speelde. Denk daarbij ook aan de opschrijfboekjes in de kleine kruidenierszaken die nog niet zo lang geleden het gezicht van vele dorpjes en gehuchten bepaalden. Ronsijn laat in zijn paragraaf 'credit and cash in the economic ties between countrymen' (pp. 103-109) zien dat de fysisch-geografisch-economische omstandigheden bepaalden hoe er betaald werd. In het Land van Aalst, waar kleine boeren werkten bij grote boeren en gebruik maakten van de paarden en ploegen van die grote boeren, had alles een prijs. Geld was een rekeneenheid. Maar het was geen ruilmiddel. Alles werd opgeschreven en 'Once a year, balance sheets were drawn up and accounts settled' waarbij credit- en debetposten deels tegen elkaar wegvielen. Een economie die kon bestaan bij gratie van korte afstanden en een sociale ruimte waar mensen elkaar kenden (en waar je dus geruïneerd was wanneer je 'reputatie' op economisch gebied teloor ging). In het land van